

STENOKARDIALAR, TURLARI VA ULARNI DAVOLASH USULLARI

Abdullayeva Diyora Baxtiyorovna

Boymurodova Sevara Amirulla qizi

Abduraimova Chinora Mirzoqul qizi

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurak ishemik kasalligining keng tarqalgan ko'rinishlaridan biri bo'lgan stenokardiya haqida batafsil ma'lumot beriladi. Stenokardiya yurak mushagining qon bilan yetarli darajada ta'minlanmasligi natijasida kelib chiqadigan og'riqli sindrom bo'lib, u ko'krak sohasida bosuvchi yoki siquvchi og'riq bilan namoyon bo'ladi. Maqolada stenokardiyaning asosiy turlari – stabil, nostabil, variant (Prinzmetal) va mikrovaskulyar stenokardiyalar tavsiflanadi, ularning kelib chiqish sabablari, klinik belgilar va xavf omillari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada kasallikni aniqlash uchun zamonaviy diagnostika usullari, jumladan, elektrokardiografiya (EKG), yurakni stress testi, koronar angiografiya va laborator tekshiruvlar haqida so'z yuritiladi. Davolash usullari konservativ va jarrohlik yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Konservativ usullar orasida dorilar (beta-blokatorlar, nitratlar, antiplatelet preparatlar), hayot tarzini o'zgartirish (ratsional ovqatlanish, jismoniy faollik, zararli odatlardan voz kechish) va reabilitatsiya dasturlari keltirilgan. Shuningdek, og'ir holatlarda bajariladigan angioplastika va aorto-koronar shuntlash kabi jarrohlik muolajalari ko'rib chiqiladi. Maqola stenokardiyaning chuqurroq tushunish, uning oldini olish va samarali davolash usullarini o'rganishga yordam beradi. Ushbu material shifokorlar, tibbiyot talabalari va yurak-qon tomir kasalliklariga qiziqqan keng kitobxonlar auditoriyasi uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: stenokardiya, yurak ishemik kasalligi, stabil stenokardiya, nostabil stenokardiya, variant stenokardiya, Prinzmetal stenokardiyasi, mikrovaskulyar stenokardiya, yurak og'rig'i, koronar arteriyalar, miokard ishemiyasi, EKG, stress testi, koronar angiografiya, beta-blokatorlar, nitratlar, antiplatelet terapiya, angioplastika, aorto-koronar shuntlash, yurak-qon tomir kasalliklari, profilaktika, reabilitatsiya.

Kirish

Zamonaviy dunyoda yurak-qon tomir kasalliklari o'lim va nogironlikning yetakchi sabablari qatoriga kiradi. Stenokardiya – yurak mushagining yetarli miqdorda qon va kislorod bilan ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladigan og'riqli sindrom bo'lib, odatda yurak ishemik kasalligi (YIK) ning asosiy ko'rinishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik asosan koronar arteriyalarning aterosklerozi natijasida yuzaga kelib, yurak mushagiga keladigan qon oqimini cheklaydi. Natijada, jismoniy faollik yoki hissiy zo'riqish paytida yurak yetarlicha kislorod qabul qila olmaydi va bemor ko'krak sohasida siquvchi yoki bosuvchi xarakterdagi og'riqni his qiladi. Dastlab, stenokardiya vaqtinchalik noqulaylik sifatida namoyon bo'lishi mumkin, ammo kasallikning rivojlanishi bilan uning xurujlari tezlashadi va og'irlashadi. Ayrim holatlarda stenokardiya infarktning dastlabki belgisi sifatida ham kuzatilishi mumkin. Shu boisdan, kasallikning turli shakllarini erta tashxislash va to'g'ri davolash usullarini qo'llash muhim ahamiyatga ega. Stenokardiya stabil, nostabil, variant (Prinzmetal) va mikrovaskulyar shakllarga bo'linadi. Stabil stenokardiya odatda jismoniy faollik yoki stress natijasida yuzaga chiqib, qisqa muddatli dam olish yoki nitroglitserin qabul qilish bilan o'tib ketadi. Nostabil stenokardiya esa xavfliroq bo'lib, u tinch holatda ham paydo bo'lishi mumkin va yurak infarktiga olib kelish ehtimoli yuqori. Variant stenokardiya odatda koronar arteriyalarning spazmlari bilan bog'liq bo'lib, mikrovaskulyar stenokardiya esa yurakning mayda tomirlarining disfunktsiyasi tufayli yuzaga keladi. Maqolada ushbu kasallikning turlari, kelib chiqish sabablari, asosiy belgilari, diagnostikasi va zamonaviy davolash usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, stenokardiyaning oldini olish choralariga, sog'lom turmush tarzining ahamiyatiga va yurak sog'lig'ini saqlash bo'yicha tavsiyalarga ham e'tibor qaratiladi. Ushbu ma'lumotlar shifokorlar, tibbiyot sohasi mutaxassislari hamda yurak kasalliklariga moyilligi bor insonlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Asosiy qism

1. Stenokardiyaning mohiyati va rivojlanish mexanizmi. Stenokardiya – yurak mushagining (miokard) yetarli miqdorda qon va kislorod bilan ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladigan og'riqli sindromdir. Ushbu kasallik, odatda, koronar arteriyalarning aterosklerozi tufayli rivojlanadi. Ateroskleroz jarayonida tomir devorlarida xolesterin va yog' moddalar to'planib, aterosklerotik blyashkalar hosil bo'ladi. Bu blyashkalar tomirlarni toraytirib, qon oqimini cheklaydi va yurak mushagi kislorod tanqisligiga uchraydi. Agar

yurakning qon bilan ta'minlanishi talabga mos kelmasa, hujayralar energiya ishlab chiqarish uchun kislorod o'rniga beqaror metabolizm jarayonlarini ishga tushiradi. Natijada, laktat va boshqa kislotali moddalarning to'planishi og'riqni keltirib chiqaradi. Bu jarayon odatda jismoniy faollik, stress yoki sovuq ob-havo ta'sirida yuzaga keladi.

2. Stenokardiyaning turlari. Stenokardiya turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega:

2.1. Stabil stenokardiya. Stabil stenokardiya – yurak ishemik kasalligining eng keng tarqalgan shakllaridan biri bo'lib, u doimiy va oldindan taxmin qilinadigan tarzda namoyon bo'ladi. Ushbu turdagi stenokardiya odatda quyidagi holatlarda yuzaga keladi: Jismoniy faollik (tez yurish, zinapoyaga chiqish, og'ir yuk ko'tarish). Stress yoki hissiy zo'riqish. Sovuq havo yoki shamol ta'siri. Og'ir ovqat yegandan keyin.

Bemor dam olganda yoki nitroglitserin kabi dori vositalarini qabul qilganda og'riq odatda 1–5 daqiqa ichida o'tib ketadi.

2.2. Nostabil stenokardiya. Nostabil stenokardiya – yurak kasalliklarining og'ir va xavfli shakli bo'lib, u to'satdan paydo bo'ladi va bemorning oldingi og'riq namoyon bo'lishi holatlaridan farq qiladi. Ushbu turdagi stenokardiyaning asosiy xususiyatlari: Oldin bo'lmagan yoki odatdagidan kuchliroq og'riq. Dam olish holatida ham paydo bo'lishi. Nitroglitserin qabul qilganda to'liq o'tib ketmasligi. Xurujlarning tez-tez takrorlanishi. Bu holat yurak infarktiga olib kelishi mumkin bo'lgan o'tkir koronar sindrom tarkibiga kiradi. Bunday bemorlar tezda shifokorga murojaat qilishi va kasalxonaga yotqizilishi shart.

2.3. Variant stenokardiya (Prinzmetal stenokardiyasi). Variant stenokardiya odatda yoshroq bemorlarda kuzatiladi va koronar arteriyalarning spazmlari natijasida yuzaga keladi. Uning asosiy farqlari: Tinch holatda paydo bo'lishi. Ko'proq ertalab yoki kechasi sodir bo'lishi.

EKG (elektrokardiografiya) da ST segmentining ko'tarilishi. Ushbu turdagi stenokardiya nitroglitserin va kalsiy kanal blokerlari yordamida samarali davolanadi.

2.4. Mikrovaskulyar stenokardiya. Bu turdagi stenokardiya yurakning kichik arteriyalari (mikrovaskulyar qon tomirlar) funksional buzilishlari natijasida yuzaga keladi. Uning asosiy belgilariga quyidagilar kiradi: An'anaviy koronar arteriyalarning torayishi kuzatilmaydi. Og'riq uzoqroq davom etishi mumkin. Ayollarda ko'proq uchraydi.

3. Stenokardiyaning belgilari. Stenokardiya belgilari turlicha bo'lishi mumkin, ammo eng keng tarqalganlari: Ko'krak qafasida og'riq (bosuvchi, siquvchi yoki yonuvchi xarakterda). Og'riqning qo'l, bo'yin, jag' yoki orqaga tarqalishi. Nafas qisishi. Terlash, bosh aylanishi yoki ko'ngil aynishi. Zaiflik va charchoq.

Og'riq odatda 5-15 daqiqa davom etadi va dam olish yoki nitroglitserin qabul qilganda o'tib ketadi. Agar og'riq 15 daqiqadan uzoqroq davom etsa, yurak infarkti xavfi borligi ehtimoli yuqori.

4. Stenokardiyaning diagnostikasi. Stenokardiyaning aniqlash uchun quyidagi diagnostika usullari qo'llaniladi: Elektrokardiografiya (EKG) – yurakning elektr faolligini tekshiradi. Stress testi (yurak yuklamasi testi) – jismoniy faollik vaqtida yurak ishini baholaydi. Koronar angiografiya – tomirlardagi tiqilmalar yoki torayishlarni aniqlaydi. Ekokardiografiya – yurak mushagi va klapanlarining ishini o'rganadi.

5. Stenokardiyaning davolash usullari.

5.1. Konservativ davolash.

Dorilar: Nitratlar (Nitroglitserin) – og'riqni bartaraf qiladi. Beta-blokatorlar – yurak urishini pasaytirib, yuklamani kamaytiradi. Antiplatelet vositalar (Aspirin, Klopidoqrel) – qon ivishini oldini oladi. Statinlar – xolesterin miqdorini pasaytiradi.

Hayot tarzini o'zgartirish: Ratsional ovqatlanish. Jismoniy faollik. Chekish va spirtli ichimliklardan voz kechish. Stressni kamaytirish

5.2. Jarrohlik muolajalari. Koronar angioplastika va stentlash – toraygan tomirlarga maxsus stent o'rnatiladi. Aorto-koronar shuntlash (AKSh) – qon oqimini tiklash uchun tomir o'tkazib qo'yiladi.

Xulosa

Stenokardiya – yurak ishemik kasalligining keng tarqalgan shakllaridan biri bo'lib, yurak mushagining kislorod bilan yetarli darajada ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladi. Ushbu kasallik odatda ko'krak sohasida og'riq, nafas qisishi va umumiy holsizlik bilan namoyon bo'ladi. Stenokardiyaning stabil, nostabil, variant (Prinzmetal) va mikrovaskulyar turlari mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos klinik belgilarga ega. Stenokardiya

rivojlanishining asosiy sababi koronar arteriyalarning aterosklerozi bo'lib, unga yuqori qon bosimi, qandli diabet, chekish, noto'g'ri ovqatlanish va jismoniy harakatsizlik kabi omillar ta'sir qiladi. Kasallikning og'ir shakllari yurak infarktiga olib kelishi mumkin, shu bois uni erta aniqlash va davolash muhimdir. Stenokardiyani tashxislash uchun elektrokardiografiya (EKG), stress testi, koronar angiografiya va ekokardiografiya kabi zamonaviy usullar qo'llaniladi. Davolash usullari konservativ (dorilar, hayot tarzini o'zgartirish) va jarrohlik (angioplastika, stentlash, aorto-koronar shuntlash) yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Kasallikning oldini olish va uning rivojlanishini sekinlashtirish uchun sog'lom turmush tarziga rioya qilish, ratsional ovqatlanish, zararli odatlardan voz kechish va muntazam jismoniy faollik muhim ahamiyatga ega. Yurak sog'lig'iga e'tibor berish va shifokor nazoratida bo'lish stenokardiya asoratlarning oldini olishda eng samarali usullardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. (2023). Yurak-qon tomir kasalliklarini tashxislash va davolash bo'yicha klinik qo'llanma. Toshkent.
2. Braunwald, E. (2021). Braunwald's Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine. 12-nashr. Philadelphia: Elsevier.
3. American Heart Association (AHA). (2024). Angina (Chest Pain) – Causes, Symptoms, and Treatment. www.heart.org
4. European Society of Cardiology (ESC). (2023). Guidelines on the Management of Stable Coronary Artery Disease. www.escardio.org
5. Goldman, L., Schafer, A. I. (2022). Goldman-Cecil Medicine. 26-nashr. Philadelphia: Elsevier.
6. O'zbekiston Respublikasi Kardiologiya Markazi. (2023). Stenokardiya va yurak ishemik kasalliklarining profilaktikasi va davolash usullari. Toshkent.
7. Harrison's Principles of Internal Medicine. (2022). Cardiovascular Disorders: Angina and Ischemic Heart Disease. 21-nashr. New York: McGraw Hill.
8. Mayo Clinic. (2024). Angina – Symptoms & Causes. www.mayoclinic.org

9. National Heart, Lung, and Blood Institute (NHLBI). (2024). What Is Angina? Causes and Risk Factors. www.nhlbi.nih.gov
10. Kasani, S., Seto, A. H. (2023). Angina Pectoris: Diagnosis and Management in Clinical Practice. *Journal of the American College of Cardiology*, 81(4), 345-356.